

Kirsi-Maria Helenius

VALVONTARANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO JA
SÄHKÖISTEN VALVONTAMENETELMIEN KÄYTTÖ
SUOMESSA

Liiketalouden koulutusohjelma

2015

VALVONTARANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO JA SÄHKÖISTEN VALVONTAMENETELMIEN KÄYTTÖ SUOMESSA

Helenius, Kirsi-Maria
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Tammikuu 2015
Ohjaaja: Kuohukoski, Minna
Sivumäärä: 41
Liitteitä: 0

Asiasanat: valvontarangaistus, täytäntöönpano, tukipartiot, sähköinen valvonta, Rikosseuraamuslaitos

Laki valvontarangaistuksesta astui voimaan 1.11.2011. Suomeen tuli sen myötä käyttöön uusi rangaistuslaji ja sähköisen valvonnan käyttö. Tässä opinnäytetyössä tutkittiin, miten uusi rangaistuslaji ja sähköinen valvonta on onnistunut ensimmäisten vuosien aikana tukipartioiden näkökulmasta. Tukipartioille tehdyn kyselyn avulla saatiin vastaukset kysymyksiin eli mitä ongelmia sähköisen valvonnan käyttöönotossa on ollut, miten sähköisen valvonnan tulevaisuus nähdään ja mitä muutoksia pitäisi tehdä? Ainakin päihitteettömyyden valvonta on yksi ongelmia aiheuttava tekijä ja sen menetelmiä tulisi kehittää ja mahdollisesti lakia muutettava.

Opinnäytetyön teoreettisessa osiossa käytiin läpi lain laadintaa, valvontarangaistuslakia, valvontarangaistusta, eri virkamiesten tehtäviä liittyen sähköiseen valvontaan sekä sähköistä valvontaa ja sen tekniikkaa. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena ja tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella tukipartioilta.

Tuloksista ilmeni, että lain tultua voimaan aloitettiin sitä toteuttaa heti käytännössä ja aluksi oli monenlaisia toimintatapoja eri alueilla. Käytäntö on kuitenkin yhtenäistynyt ja toimintatavat selkeytyneet muutamassa vuodessa. Valvontarangaistus ja sähköinen valvonta toimivat yleensä hyvin. Kuitenkin löytyi monia asioita, mihin toivottiin muutosta ja kyselyn kautta saatiin ehdotuksia sähköisen valvonnan parantamiseen.

MONITORING SENTENCE AND ELECTRONIC CONTROL IN FINLAND

Helenius, Kirsi-Maria
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
January 2015
Supervisor: Kuohukoski, Minna
Number of pages: 41
Appendices: 0

Keywords: monitoring sentence, enforcement, supervision patrols, electronic control, Criminal Sanctions Agency

The law regarding the monitoring sentence came into force in 1.11.2011. Monitoring sentence is a new sanction form and also electronic control was introduced in Finland after the law came into force. The topic of this dissertation was to study, how a new sanction form and electronic control have succeeded in the first few years and how supervision patrols see it. The answers to the following questions were received from the inquiry to supervision patrols: what problems they have in starting the electronic control, how they see its future and what changes should be made? The monitoring sentence also requires a total prohibition of the use of intoxicating substances and how to supervise it causes problems. It's one of the things that should be improved, but it maybe means that the law need to change .

In the theoretical part of the study were introduced the preparation of the law, the law regarding the monitoring sentence, the monitoring sentence, various jobs of officials and also electronic control and electronic equipment. The dissertation is a qualitative research and the research data was collected by questionnaire for supervision patrols.

As a conclusion, it can be said that the new law was in practice immediately after it came into force and first supervision patrols had many different ways to work. Now the ways are similar and instructions have come clear in few last years. Normally monitoring sentence and electronic control are working fine. But there are also many things, which supervision patrols wanted to work better and they had suggestions how to improve electronic control.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN ONGELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄT	6
2.1	Ongelman kuvaus.....	6
2.2	Teoria ja viitekehys.....	7
2.3	Tutkimusmenetelmät.....	8
3	LAKI VALVONTARANGAISTUKSESTA	10
3.1	Lain laadinta ja sen vaikutukset.....	10
3.2	Hallituksen esitys 17/2010.....	11
3.2.1	Esityksen tavoitteet.....	12
3.2.2	Sähköinen valvonta ennen valvontarangaistusta	13
3.2.3	Lakiehdotukset ja perustelut.....	14
3.3	Laki valvontarangaistuksesta 330/2011 sekä muutokset muihin lakeihin.....	16
4	YLEISTÄ VALVONTARANGAISTUKSESTA.....	19
4.1	Valvontarangaistus seuraamuksena rikoksesta	19
4.1.1	Tuomitun velvollisuudet.....	20
4.1.2	Valvontarangaistuksen tavoitteet.....	21
4.2	Valvontarangaistuksen täytäntöönpano	22
4.2.1	Yhdyskuntaseuraamustoimisto.....	23
4.2.2	Tukipartiot	24
4.2.3	Keskusvalvomo	26
4.2.4	Täytäntöönpanoyksikkö	26
4.3	Valvontarangaistuksen keskeyttäminen ja muuntaminen vankeudeksi.....	26
5	SÄHKÖINEN VALVONTA	27
5.1	Sähköiset valvontamenetelmät.....	27
5.2	Päihteiden valvonta.....	30
6	KYSELY TUKIPARTIOILLE.....	31
6.1	Kyselyyn vastaajat	31
6.2	Kysymykset.....	31
6.3	Tulokset.....	34
6.4	Kehittämistarpeet	37
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	38
	LÄHTEET.....	40
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Suomessa on nyt muutaman vuoden ajan ollut käytössä valvontarangaistus, joka on uusi rangaistusmuoto seuraamuksena rikoksesta. Valvontarangaistukseen tuomittu suorittaa rangaistustaan pääsääntöisesti kotona ns. kotiarestissa, mikä korvaa vankilassa suoritettavan vankeuden ja häneen kiinnitetään tekninen seurantalaitte valvontaa varten. Tuomittu saa poistua asunnostaan vain hänelle tehdyn suunnitelman mukaan, jossa ajat on määritelty tarkasti. Sähköistä valvontaa käytetään valvontarangaistuksen lisäksi myös muuten esim. koevapauksien ja vankien poistumislupien valvonnassa ja sen käyttö todennäköisesti edelleen laajenee tulevaisuudessa.

Oikeusministeriö asetti vuonna 2006 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää ja valmistella sähköisten valvontamenetelmien käyttöä seuraamus- ja pakkokeinojärjestelmässä sekä miten päihteiden käytön valvontaa tehostettaisiin ja myös valvonnan teknisiä toteutustapoja eri seuraamuksissa. (Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2009:17, 125.) Rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää on aina pyritty kehittämään eteenpäin ja sähköistä valvontaa on Suomessa suunniteltu tätä ennenkin. 2000-luvulla painopiste on kuitenkin koko ajan siirtynyt yhä enemmän ja enemmän suljetuista laitoksista avoimpiin olosuhteisiin ja nykytekniikka mahdollistaa myös uusien rangaistusmuotojen käytön. Muissa maissa sähköinen valvonta on ollut jo vuosia käytössä ja niistä voitiin ottaa mallia myös Suomen sähköistä valvontaa suunniteltaessa.

Oikeusministeriö päätti edelleen vuonna 2009 hankkeen asettamisesta, jonka tehtävänä oli valmistella valvontarangaistuksen täytäntöönpanon ja muun sähköisen valvonnan toteuttamiseen vaatimat toimenpiteet sekä selvittää tekniset edellytykset ottaa käyttöön sähköinen valvonta myös avolaitoksissa. Tekniset ratkaisut oli löydettävä niin valvontarangaistuksen, valvotun koevapauden kuin avolaitosten ja vapauttamisyksiköiden sähköiselle valvonnalle sekä laadittava suunnitelma näiden käyttöönotolle. Lisäksi oli suunniteltava valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisen vaatimat toimenpiteet, tarvittavat palvelut ja toimintamallit sekä henkilöstön koulutus. Hallituksessa valmisteltiin nyt uutta rangaistusmuotoa eli valvontarangaistusta ja sähköisen valvonnan käyttöön ottoa. (Oikeusministeriön www-sivut 2014a.)

Yhteiskuntamme muuttuessa yhä nopeammin ja tekniikan kehittyessä tulee rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän myös kehittyä ja pystyä käyttämään tekniikan tuomia uusia mahdollisuuksia. Näin voidaan paremmin vaikuttaa yhteiskuntaamme ja sen toimivuuteen rikollisuuden vähenemisenä ja edelleen hyvinvoinnin kasvuna. Uusien rikosoikeudellisten seuraamusten käyttö tuo säästöjä kustannuksissa ja toivottavasti vapautuvat voimavarat saadaan kohdistettua oikein, jotta päästäisiin tavoitteisiin, joita vankeinhoidolle on asetettu. Kysymys on kuitenkin uudesta tavasta tuomitun suorittaa rangaistustaan ja ensimmäisinä vuosina on varmaankin tullut jo käytännössä huomattua, miten sähköinen valvonta onnistuu tai epäonnistuu ja miten sitä voitaisiin edelleen kehittää ja käyttää enemmän vanhan perinteisen vankilassa suoritettun vankeusrangaistuksen sijaan.

2 OPINNÄYTETYÖN ONGELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 Ongelman kuvaus

Tässä opinnäytetyössä pohditaan sähköisen valvonnan onnistumista, mahdollisuuksia ja ongelmia. Valvontarangaistusta käsitellään sähköisen valvonnan näkökulmasta ja keskitytään sen toimivuuteen. Muilta osin valvontarangaistusta käsitellään vain vähän eikä esim. tutkita, miksi valvontarangaistus onnistuu tai keskeytyy ja mitkä asiat vaikuttavat tähän tai ketkä voivat suorittaa tuomionsa valvontarangaistuksena. Itse teknisen valvonnan lisäksi sähköiseen valvontaan liittyy läheisesti päihdevalvonta ja valvontakäynnit valvottavan luona hänen asunnossaan, työpaikallaan tai muussa toimintavelvollisuuspaikassa. Myös näihin sekä muuhun tukipartioiden toimintaan pyritään saamaan vastauksia heille tehdyssä kyselyssä. Mitä teknisiä tai mahdollisesti lain ja säännösten aiheuttamia ongelmia sähköisessä valvonnassa on ilmennyt?

Yhteiskunnan muuttuessa ja tekniikan kehittyessä sähköinen valvonta tarjoaa monia uusia käyttömahdollisuuksia mm. matkustuskiellot ja lähestymiskiellot. Näin rangaistusmuotoja kehittämällä voidaan yhteiskunnassa vaikuttaa yksilöiden elämään ja saada oikein toteutettuna positiivisia tuloksia mm. uusintarikollisuuden vähentymis-

tä. Täytäntöönpanoon liittyy kuitenkin varmasti käytännössä ilmeneviä ongelmia ja laki määrää, miten toimeenpano tehdään ja antaa sille puitteet.

2.2 Teoria ja viitekehys

Tutkimuksen teoreettinen osa muodostaa opinnäytetyön viitekehysten, joka kertoo, mikä on tutkimuksen ongelma, rajaa sen ja ohjaa tutkimusta niin, että saadaan vastaukset asetettuihin kysymyksiin. Viitekehys onkin kuvaus niistä tekijöistä, jotka liittyvät tutkimusaiheeseen ja sen avulla tutkimusongelma esitetään tarkasti ja selkeästi. Teorian tulee aina kytkeytyä tutkimusongelmaan ja sen ja empirian välillä tulisi olla looginen jatkumo (Eskola & Suoranta 2000, 80).

Valvontarangaistuksen täytäntöönpano ja sähköinen valvonta perustuu lakiin. Ennen itse lakia tehdään paljon alustavaa työtä, jotta lain tullessa voimaan, ei käytännössä huomattaisi siinä ongelmia. Itse lain lisäksi olen teoriaosuudessa käynytkin läpi hallituksen esitystä ja lain laadintaa. Myös valvontarangaistuksesta kerrotaan teoriassa, jotta ymmärrettäisiin, minkälaisesta rangaistuksesta on kyse ja mitä se sisältää kuten myös sen kanssa työskentelevien virkamiesten tehtävistä ja toiminnasta. Yksi tärkeä osa on itse sähköisen valvonnan tekninen puoli eli miten se toteutetaan ja minkälaisia teknisiä ratkaisuja on nykyään olemassa. Miten valvontarangaistus ja sähköinen valvonta toteutetaan ja sen tarkoituksesta löytyy lain lisäksi tietoa Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistuksissa.

Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössä ovat itse valvontarangaistus, joka on rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin sijoittuva rangaistus. Valvontarangaistuksessa tuomittu asuu kodissaan ja häntä valvotaan sähköisesti teknisillä välineillä sekä muilla tavoin (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2014). Tukipartiot ovat virkamiehiä, joiden työn tärkein osa on niiden tuomittujen valvonta ja tukeminen, jotka eivät suorita rangaistustaan suljetussa vankilassa. Täytäntöönpano tarkoittaa rikosoikeudellisten seuraamusten mm. ehdottoman vankeuden ja valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa eli yksinkertaisesti sanottuna toteuttamista käytännössä (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2014). Tukipartioiden lisäksi täytäntöönpanoon osallistuvat yhdyskuntaseuraamustoimistot ja täytäntöönpanoyksikkö. Yhdyskuntaseuraamustoimistot vastaavat yh-

dyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta eli yhdyskuntapalvelusta ja myös valvontarangaistuksesta sekä ehdollisesti tuomittujen nuorten ja vankilasta ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnasta. Täytäntöönpanoyksikkö vastaa rangaistusten muodollisesta täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden hallinnollisesta toimeenpanosta. Tämä tarkoittaa tuomioiden tarkastamista, rangaistusaikojen laskemista, vankien vapauttamiseen liittyvien toimenpiteiden tekemistä ja monia muita tehtäviä. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2014.) Rikosseuraamuslaitos, johon kuuluvat kaikki rikosoidellisten seuraamusten kanssa työskentelevät virkamiehet, on Oikeusministeriön alaisuudessa toimiva vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen. Rikosseuraamuslaitoksen työn tärkeimpänä tavoitteena on ehkäistä uusintarikollisuutta sekä lisätä yhteiskunnan turvallisuutta (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2014). Myös tekniset menetelmät kuuluvat keskeisiin käsitteisiin. Ne mahdollistavat valvontarangaistuksen ja muun sähköisen valvonnan. Teknisiä menetelmiä ovat mm. matkapuhelimen valvonta ja henkilön ranteeseen tai nilkkaan kiinnitettävä laite, jonka avulla tuomittua voidaan valvoa (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2014).

2.3 Tutkimusmenetelmät

Empiirinen tutkimus perustuu kokemukseen tutkimuskohteesta ja on suurelta osin ongelmanratkaisua. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on empiirinen tutkimus, jossa saadaan tuloksia tekemällä konkreettisia havaintoja ja analysoimalla niitä. Ennen tutkimusta on tärkeää ongelman tarkka määrittely, jotta voidaan etsiä ongelmiin vastauksia ja ratkaisu. Tällaisessa laadullisessa tutkimuksessa pyritään saamaan sel-laista tietoa, joka auttaa tietyn ilmiön tai asian ymmärtämisessä (Vilka 2005, 41).

Opinnäytetyöni on empiirinen oikeustieteellinen tutkimus, jossa perehdytään uuden lain tultua voimaan sen toteutumiseen käytännössä ja mitä havaintoja on uuden rangaistusmuodon toteutumisesta ensimmäisinä vuosina tehty ja miten sen tulevaisuus nähdään. Tutkimusongelman ratkaisuun voidaan käyttää useita erilaisia tutkimusmenetelmiä ja yhtä menetelmää voidaan täydentää myös muilla täydentävillä menetel-millä. Näin saadaan tutkimuskohteesta monipuolisia tuloksia. Itse käytän opinnäyte-työssäni kvalitatiivista tutkimusta, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, omi-naisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. Tutkimuksen empiirinen aineisto koos-

tuu valmiista teksteistä ja edellä onkin jo kerrottu opinnäytetyöni teoriasta ja viitekehystä, jotka koostuvat laista ja Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistuksista. Tietolähteenä olen valvontarangaistuksesta olevan vähäisen kirjallisuuden vuoksi käyttänyt myös yhtä Pro -gradu tutkielmaa ja opinnäytetyötä sekä Ulla Mohellin luentoa.

Laadullisen tutkimuksen tutkimusaineistoksi käy niin ihmisen puhe kuin kuvat, tekstit, sanomalehdet, päiväkirjat, kirjeet, havainnointi, dokumentit jne. Aineistonkeruumenetelminä käytetään kuitenkin usein haastattelua tai kyselyä, joiden kautta kysytään, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii tietyllä tavalla. (Vilka 2005, 81.) Haastattelussa tiedonantaja vastaa suullisesti ja kyselyssä kirjallisesti. Itse käytän opinnäytetyössäni aineistonkeruumenetelmänä kyselyä, jonka lähetän tukipartioille sähköpostitse. Tukipartioille tehdyn kyselyn tuottaman aineiston avulla pyrin edelleen syventämään ymmärrystä valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta ja sähköisestä valvonnasta ja teoriaa apuna käyttäen saamaan lopuksi vastaukset asettamiini kysymyksiin. Sähköpostilla toivon saavani enemmän vastauksia, laajemman näkökulman sähköisen valvonnan onnistumiseen sekä siinä ilmeneviin ongelmiin ja myös tulevaisuuteen. Tukipartioita on eripuolella Suomea, joten kyselyllä voin tavoittaa heidät kaikki ja eri alueilla ongelmat voivat olla hyvinkin erilaisia. Varsinkin harvaan asutuilla alueilla tukipartioiden toiminta varmasti eroaa Helsingin tai Turun alueen ongelmista ja toisaalta mahdollisuuksista.

Olen osallistunut myös vuonna 2012 marraskuun lopulla valvontarangaistuksen parissa työskenteleville tarkoitettuun kaksi päivää kestäväan koulutustapahtumaan. Tiedon keräämistä varten koulutuspäivät olivat hyvä tapa lisätä omaa tietämystäni valvontarangaistuksesta ja lisäksi tapasin siellä valvontarangaistuksen parissa työskenteleviä henkilöitä sekä kuulin heiltä, minkälaisia ongelmia he kohtasivat työssään. Valvontarangaistus oli tuolloin vasta juuri aloitettu Suomessa ja käytäntö ei ollut vielä ainakaan silloin selvää. Koulutustapahtumassa sainkin monia pohdittavia asioita kyselyäni varten. Yksi huomioitava asia kyselyä tehdessä oli, että laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko on pieni verrattuna määrälliseen tutkimukseen, koska siinä ei pyritä saamaan tilastollisia tuloksia ja ns. yleistää asioita. Siksi laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että haastateltavat tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdolli-

simman paljon ja että heillä on kokemusta asiasta. Koulutuspäivillä olen tavannut juuri tällaisia henkilöitä, joilla on jo kokemusta valvontarangaistuksesta.

Kyselyn tuottaman aineiston sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysiä voidaan pitää tutkimusaineiston kuvaamista sanallisesti. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä, selittäminen, mahdollistaa tulkintaa ja myös soveltaminen. Sisällönanalyysi onkin pikemmin laadullisen tutkimusmenetelmän metodi, jossa etsitään merkityssuhteita ja -kokonaisuuksia ja tieto ei ole esitettävissä numeroilla tuloksina vaan sanallisina tulkintoina. (Vilka 2005, 114.) Pyrinkin opinnäytetyössäni saamaan vastauksia, millaisia ongelmia sähköisessä valvonnassa on ja miten sitä tulevaisuudessa voidaan käyttää. Itse näen sen tulevaisuutena, mutta miten sen kanssa käytännössä työskentelevät näkevät asian ja miten lakia mahdollisesti pitäisi muuttaa tai ohjeistuksia lainsäädännön puitteissa ja käytännön tapoja. Kyselyn jälkeen tekemiäni johtopäätösten avulla saan entistä laajemman käsityksen sähköisestä valvonnasta ja sen muutoksista, kehittymisestä, olosuhteista ja niihin liittyvistä toiminnoista. Saamani informaatio on edelleen koottava käsitettävään muotoon ja tarkastelen, mitä se kertoo ja merkitsee, jotta saadaan käytäntöön tietoa ja mahdollisia parannusehdotuksia.

3 LAKI VALVONTARANGAISTUKSESTA

3.1 Lain laadinta ja sen vaikutukset

Lain valmisteluun ja laadintaan vaikuttavat seikat on hyvä tuntea, jotta voidaan ymmärtää ja tutkia lain vaikutuksia. Suomessa eduskunta säätää lait, jotka valmistellaan ministeriöissä. Jokainen ministeriö valmistelee oman alansa lait ja oikeusministeriö valmistelee peruslainsäädännön sekä sen erityisenä tehtävänä on lisäksi koko valtioneuvoston lainvalmistelun kehittäminen. Valtiossa hyvin valmisteltu ja laadittu lainsäädäntö vähentää koko yhteiskunnan kustannuksia, hallintobyrokratiaa ja tuomioistuinten työtä. (Oikeusministeriön www-sivut 2014b.)

Ensimmäinen vaihe lain elinkaareissa on sen valmisteluvaihe eli selvitetään uuden säännöksen tarve, suunnitellaan sen sisältö ja laaditaan ehdotus perusteluineen (Tala 2005, 1). Tässä vaiheessa on tärkeää, että asiantuntijat osallistuvat suunnitteluun, jotta jälkikäteen ei tarvitsisi lakia muuttaa ja korjata virheitä. Toinen vaihe lain elinkaareissa on päätöksenteko säädösehdotuksista ja niiden sisällöstä. Kaikkia lakiehdotuksia ei viedä edes päätöksentekoon asti eikä kaikkia hyväksytä. Kun eduskunta on hyväksynyt lain, se toimitetaan presidentille, joka vahvistaa lain. Kolmas vaihe on lain toteuttaminen ja sen vaikutukset, joka sisältää viranomaisten toimet lain toteuttamiseksi sekä vuorovaikutuksen heidät ja kohteen välillä. (Tala 2005, 2.) Hyvin tehty työ valmisteluvaiheessa varmistaa lain toimivuuden käytännössä. Säädettyt lait vaikuttavat monella tavalla ihmisten elämään, yrityksiin ja julkiseen sektoriin. Vaikutukset voivat olla hyvin erilaisia mm. taloudellisia, sosiaalisia tai ympäristöllisiä. Usein säädöksiä joudutaan kuitenkin ennemmin tai myöhemmin tarkistamaan ja muuttamaan ympäristön muuttuessa (Tala2005, 2).

3.2 Hallituksen esitys 17/2010

Hallituksen esityksessä 17/2010 ehdotettiin muutoksia rikoslakiin ja muihin asiaan liittyviin lakeihin sekä säädettäväksi laki valvontarangaistuksesta, joka olisi uusi rikosoikeudellinen seuraamus. Valvontarangaistus suoritettaisiin vapaudessa ja tuomitua valvottaisiin teknisillä välineillä sekä muilla tavoilla mm. tukipartion käynneillä valvontarangaistusta suorittavan kotona, työpaikalla tai muussa toimeenpanosuunnitelmaan kuuluvassa paikassa. Tuomitun velvollisuus olisi noudattaa hänelle suunniteltua päiväohjelmaa ja hänen liikkumistaan olisi rajoitettu eli hän voisi poistua asunnostaan tai muusta suunnitelman mukaisesta paikasta vain päiväohjelman mukaan. (HE 17/2010 vp, 1.) Peruste asunnosta poistumiselle olisi esim. päiväohjelman mukainen työssäkäynti, opiskelu ja asioiden hoito. Myös ehdoton päihteettömyys olisi ehtona valvontarangaistuksen suorittamiselle. Uuden rikosoikeudellisen seuraamuksen valvontarangaistuksen lisäksi esityksessä ehdotettiin sähköisten valvontamenetelmien käyttöönottoa myös avolaitoksissa. (HE 17/2010 vp, 1.)

Suomen kriminaalipolitiikan keskeinen tavoite on löytää uusia vaihtoehtoja ehdottomille vankeusrangaistuksille, joilla on usein haittavaikutuksia tuomittuun. Nuorten

vankien kohdalla voi vankilassa vietetty aika voimistaa asenteita, jotka ylläpitävät rikollisuutta ja heille syntyy vankilassa myös yhteyksiä rikoksenuusijoiden kanssa. Kriminaalipolitiikan tavoitteena onkin uusintarikollisuuden vähentäminen ja tuomitun yhteiskuntaan sopeuttaminen, jonka on todettu toteutuvan parhaiten kuntouttavien toimien vapaudessa eikä ehdottoman vankeusrangaistuksen aikana. Muita kriminaalipolitiikan tavoitteita ovat vankiluvun hallitseminen ja säästöt vankeinhoidon kustannuksissa. Vankilassa suoritettavan rangaistuksen vaihtoehtona onkin elektronisen valvonnan käyttömahdollisuuksien lisääminen. (HE 17/2010 vp, 5.)

Oikeusministeriön asettama sähköisen valvonnan työryhmä oli arvioinut ennen hallituksen esitystä matkapuhelinvalvontaa, joka oli ollut käytössä usean vuoden ajan ja vertasi sitä muihin teknisiin ratkaisuihin sekä teki ehdotuksen sähköisen valvonnan teknisestä järjestämisestä valvotussa koevapaudessa. Matkapuhelimen paikantamisen avulla oli valvottu vankien poistumis-, opinto- ja työlupia. Työryhmän välimietinnössä (Vankien sähköiset valvontamenetelmät, OM, Lausuntoja ja selvityksiä 2006:1) todettiin, että valvonnan tulisi perustua käytössä olevaan matkapuhelimen paikantamiseen. (HE 17/2010 vp, 6.) Oikeusministeriö asetti 28.11.2006 laajennetun sähköisen valvonnan toisen vaiheen työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää sähköisten valvontamenetelmien käyttöä sekä seuraamus- että pakkokeinojärjestelmässä esim. vankilan ulkopuolella suoritettavan lyhyen vankeusrangaistuksen valvonnassa että tutkintavankeuden vaihtoehtona. Mietinnössään työryhmä (Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2007:17) ehdottikin uutta vapaudessa toimeenpantavaa, teknisin laittein valvottavaa rikosoikeudellista seuraamusta nimeltään valvontarangaistus. (HE 17/2010 vp, 6.)

3.2.1 Esityksen tavoitteet

Rangaistusten täytäntöönpanon painopistettä pyritään nykyään yhä enemmän siirtämään laitosseuraamuksista yhdyskuntaseuraamuksiksi ja suljetuista laitoksista avolaitoksiin. Sähköisesti valvottu rangaistus eli valvontarangaistuksen yksi etu on vankeusrangaistuksen mukanaan tuomien haittojen välttäminen ja sisällöltään se on sosiaalisia rakenteita vahvistava rangaistusmuoto, joka mahdollistaa rikosentekijän työ- tai opiskelupaikan säilymisen ja lisäksi perhesuhteiden sekä muiden sosiaalisten

suhteiden ylläpitäminen on helpompaa. (HE 17/2010 vp, 17.) Valvontarangaistukseen tuomitun sijoittuminen yhteiskuntaan edistyy, toimintakyky säilyy ja syrjäytymisen riski pienenee. Myös vastuu omasta käyttäytymisestä vahvistuu valvontarangaistuksen aikana ja sen suorittamisen aikana vaadittava päihteettömyys tukee juuri tuomitun omaa halua ja kykyä vähentää päihteiden käyttöä. Myös valvontarangaistusta suorittavan osallistuessa häntä tukeviin toimintaohjelmiin on todennäköistä, että sähköisellä valvonnalla voidaan vähentää rikosten uusimista. Vaikka luotettavaa tutkimustietoa asiasta on vähän, vaikuttavimpia ovat olleet vankeinhoidossa seuraamuksesta, joissa on suuri hoidollinen tai kuntoutuksellinen osuus. (Lakivaliokunnan mietintö 30/2010 vp, 3).

Kustannuksiltaan valvontarangaistus on edullisempi tapa suorittaa vankeustuomio kuin rangaistuksen täytäntöönpano vankilassa. Uusien vankiloiden rakentamisen tarve vähenee sähköisen valvonnan myötä ja henkilökuntaa vapautuu samalla vankien kuntouttamiseen sekä muuhun ehkäisevään lähityöhön. Tekninen toteuttaminen on jo nyt edullista ja hintataso laskee edelleen sekä valvontarangaistusta suorittavalla on itsellään paremmat mahdollisuudet huolehtia taloudellisesta toimeentulostaan valvontarangaistuksen aikana. (HE 17/2010 vp, 18.) Arvion mukaan vuonna 2012 olisi päivittäin noin 130 valvontarangaistusta täytäntöön pantavana ja kokonaiskustannukset olisivat noin 59 euroa päivässä. Koska valvontarangaistus määrätään ehdottoman vankeuden sijaan, vankiloiden kustannuksissa saataisiin säästöjä noin 900 000 euroa. (HE 17/2010 vp, 27.)

3.2.2 Sähköinen valvonta ennen valvontarangaistusta

Sähköistä valvontaa on käytetty ennen valvontarangaistusta vain valvotun koevapauden ja poistumislupien valvonnassa. Tekniikka on perustunut vangin paikantamiseen matkapuhelimen tukiaseman perusteella. Lisäksi vankeja on valvottu myös puhelinoitoin. Matkapuhelimen tukiasemaan perustuvan paikantamisen tarkkuuteen ja tekniikan luotettavuuteen ei vankiloissa olla oltu kuitenkaan täysin tyytyväisiä. (HE 17/2010 vp, 9.) Myös puhelinta käyttävän vangin tunnistaminen on ollut yksi käytännön ongelma. Miten voidaan todeta, kuka puhelimeen vastaa ja oliko kyseessä vankeusrangaistustaan suorittava henkilö. Sähköisen valvonnan tekniset ratkaisut

ovat kuitenkin viime vuosina kehittyneet huomattavasti ja nykyään on mahdollista valvottavan paikantamisen lisäksi varmistaa, että valvottava pysyy poissa tietyltä alueelta tai tiettyjen henkilöiden läheltä. (HE 17/2010 vp, 10.)

3.2.3 Lakiehdotukset ja perustelut

Hallituksen esityksen mukaan rikoslakiin lisättäisiin uutena rangaistuslajina valvontarangaistus ja sen määräämisen edellytykset. Rikoksenteijä, joka olisi tuomittava enintään kahdeksan kuukauden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen, voitaisiin tuomita sen sijasta valvontarangaistukseen tietyin edellytyksin. Ensisijaisesti tulisi tuomioistuinten tuomita yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta vasta, kun yhdyskuntapalvelua ei voida tuomita. Valvontarangaistukseen tuomitsemisen esteenä voi olla aikaisemmin tuomitut valvontarangaistukset tai ehdottomat vankeusrangaistukset. Periaatteena olisi, että samalle henkilölle ei tuomita useita valvontarangaistuksia, vaan se on varoitus ja jos ehdottomaan vankeusrangaistukseen johtavien rikosten tekeminen jatkuu, on seuraamuksena seuraavaksi ehdoton vankeusrangaistus vankilassa. (HE 17/2010 vp, 30.) Tämä säännös ei ole kuitenkaan ehdoton vaan tuomioistuimet voivat käyttää harkintaansa. Valvontarangaistuksen tuomitsemiseen tarvitaan myös suostumus rikoksenteijältä itseltään sekä hänen kanssaan asuvilta täysikäisiltä henkilöiltä (Majanen 2012, 137).

Valvontarangaistukseen liittyy asunnossa pysymisen velvollisuus eli tuomitulla tulee olla asunto tai muu vakituiseen oleskeluun tarkoitettu paikka. Lisäksi tuomitulla on toimintavelvollisuus, joka voi olla esim. työ, opiskelu tai kuntoutus sekä valvontatapaamiset ja toimintaohjelmat, jotka parantavat tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia. (HE 17/2010 vp, 32.) Tuomittu ei saa poistua asunnosta kuin ennalta sovitun toimeenpanosuunnitelman mukaisesti ja asunnossa pysymistä, valvotaan automaattisin hälytyksiin perustuvalla tekniikalla. Yleisimmät valvontamuodot ovat radiotaajuustekniikkaan perustuva nilkka- tai rannepanta ja GPS- valvonta. Lakiin ei haluttu ehdottaa mitään tiettyä valvontatapaa, koska tekniikka kehittyi koko ajan. Ehdotus sisälsi vain, että valvonta järjestettäisiin tuomitun asuntoon asennettavilla, hänen haltuunsa annettavilla tai ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle liitettävillä laitteilla tai näiden yhdistelmillä. Ainoastaan kehon päälle liitettävät laitteet olisivat sal-

littuja. Radiotaajuustekniikan avulla tuomitun asunnossa pysymisvelvollisuuden noudattamista valvottaisiin asunnossa olevan vastaanottimen ja nilkkaan asennetun pannan avulla ja GPS- tai GSM-tekniikkaa käytettäisiin asunnon ulkopuolella. (HE 17/2010 vp, 35.)

Täytäntöönpanoviranomaisten valvontakäynnit olisivat osa valvontaa. Valvontakäyntejä tehtäisiin sekä tuomitun asuntoon että toimintavelvollisuuden suorituspaikalle. Tuomitulla sekä hänen kanssaan samassa asunnossa asuvilla täysi-ikäisillä olisi velvollisuus päästä viranomaisen sekä apuvalvoja asuntoon. Lisäksi tuomittu voitaisiin velvoittaa saapumaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön valvontatapaamiseen. Valvontakäyntien tekemisestä toimintavelvollisuuden suorittamispaikkaan säädetään erikseen noudatettavasta hienotunteisuusperiaatteesta. Käynnin aikana tukipartion täytyy välttää aiheetonta huomion herättämistä ja koska säännöksessä ei ole mainintaa puolustettavuudesta, ei virkamiehillä ole oikeutta voimakeinojen käyttöön valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa. (HE 17/2010 vp, 36.)

Päihteettömyyttä valvottaisiin puhalluskokein ja virtsa- ja sylkinäyttein. Näytettä tai koetta voitaisiin vaatia valvontakäynnin yhteydessä tai verinäytteen antamista varten tuomitun pitäisi saapua terveyskeskukseen, päihdehuoltolain mukaiseen yksikköön tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön. Puhalluskoe tai näytteen ottaminen ei edellyttäisi epäilyä päihtymyksestä. Päihteettömyysvelvoitteen rikkomisen seuraamukset vaihtelevat riippuen rikkomuksen vakavuudesta ja sen uusimisesta. Jos kyseessä on törkeä velvollisuuksien rikkominen, asia saatetaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. Törkeä on esim. vahva päihtymystila tai toistuva päihteettömyysvelvoitteen rikkominen annetuista kirjallisista varoituksista huolimatta. Huumausaineiden käyttö on aina rikos ja tuomioistuimessa käsiteltävä asia. (HE 17/2010 vp, 40.)

Lakiin ehdotetaan säännöstä myös turvatarkastuksesta, jonka tarkoituksena on varmistaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanon turvallisuus ja järjestyksen säilyminen sekä virkamiesten ja apuvalvojan turvallisuus. Tuomitulla ei saa olla hallussaan aineita tai esineitä, joista voi aiheutua vaaraa tai joiden hallussapito on kielletty laissa. Virkamies voi ottaa pois valvontarangaistusta suorittavalta tällaiset turvatarkastuksessa löydetty aineet tai esineet. (HE 17/2010 vp, 41.)

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa valvovaa virkamiestä nimitetään valvojaksi ja hänen avukseen voidaan määrätä apuvalvojaksi henkilö, joka suostuu tehtävään ja jolla on siihen soveltuva koulutus ja työkokemus. Apuvalvojaksi voidaan poikkeuksellisesti määrätä muukin henkilö, jos se on tarpeellista valvonnan turvaamiseksi esim. syrjäseudulla. (HE 17/2010 vp, 46.) Valvojan tehtävä on valvoa, että tuomittu noudattaa velvollisuuksiaan, tehdä valvontakäyntejä, tarvittaessa olla yhteydessä samassa asunnossa asuviin, tukea tuomittua valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa ja huolehtia muista valvontarangaistuksen vaatimista toimenpiteistä. Apuvalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna hänen tehtävissään. Vastuu täytäntöönpanosta on kuitenkin aina valvojalla. (HE 17/2010 vp, 48.) Valvontarangaistuksen täytäntöönpano edellyttää myös ympäri vuorokauden toimivan keskusvalvonnan järjestämistä, jonka tehtävänä on vastaanottaa hälytyksiä, seuloa niistä virrehälytykset ja lähettää hälytyksiä eteenpäin. (HE 17/2010 vp, 49.) Rikosseuraamuslaitos järjestää valvontarangaistuksen keskusvalvonnan valtakunnallisesti ja alueellisesti sekä huolehtii, että työntekijöillä on tarvittava koulutus ja kokemus. Keskusvalvonnan tietojärjestelmästä, niiden ylläpidosta sekä teknisestä valvonnasta ja hälytysten lähetys-, vastaanottamis- ja välityspalveluista voidaan tehdä sopimuksia yksityisten palvelutuottajien kanssa. Tällöin kyse on julkisen hallintotehtävän antamisesta yksityiselle ja henkilötietojen suojan turvaamiseksi on säädettävä, että yksityisten yritysten työntekijöillä ei ole oikeutta päästä Rikosseuraamuslaitoksen rekistereihin. (Lakivaliokunnan mietintö 30/2010 vp, 16.)

3.3 Laki valvontarangaistuksesta 330/2011 sekä muutokset muihin lakeihin

Laissa valvontarangaistuksesta säädetään teknisin välinein valvotun valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta, joka tuomitaan ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan (ValvRangL 330/2011, 1:2§). Hallituksen esityksen mukaisesti laki sisältää tuomitun velvollisuuden pysyä asunnossaan tai muussa toimeenpanosuunnitelmassa määrättyssä paikassa sekä hänen on osallistuttava hänelle määrättyyn toimintaan ja häntä koskee ehdoton päihteettömyys (ValvRangL 330/2011, 1:3§.) 17 §:n mukaan voi olla kuitenkin erityistilanteita, jotka oikeuttavat poistumaan asunnosta. (ValvRangL 330/2011, 1:4§.) Tuomitulle voidaan tällöin antaa lupa tilapäiseen poikkeamiseen toimeenpanosuunnitelmasta esim. sairastumisen vuoksi. Ilman etukäteen annettua

lupaa tuomittu voi poiketa suunnitelmasta vain pakottavista syistä, jollainen voi olla esim. tulipalo. Tällöin asiasta on viivytyksettä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle (ValvRangL 330/2011, 3:17§). Lisäksi laissa on säädetty, että valvontarangaistuksen valvontaan käytettävät asuntoon asennettavat ja tuomitun haltuun tai ylle kiinnitettävät tekniset välineet tai niiden yhdistelmät, eivät saa mahdollistaa kotirauhan piirin ulottuvaa, pakkokeinolaissa tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä katselua. (ValvRangL 330/2011, 1:6§.) Päähtettömyysvelvoitteen mukaan lakiin säädettiin, että valvontarangaistuksen aikana ei saa käyttää alkoholin lisäksi huumausaineita tai muuta päihdyttävää ainetta (ValvRangL 330/2011, 3:14§). Tuomitun on päähtettömyyden valvomiseksi suostuttava aina antamaan virtsa- tai sylkinäyte tai suoritettava puhalluskoe (ValvRangL 330/2011, 3:15§). Hänet saadaan myös tarkastaa täytäntöönpanon turvallisuudesta huolehtimiseksi ja järjestyksen turvaamiseksi (ValvRangL 330/2011, 3:16§).

Lain mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tulee pitää yhteyttä sekä tuomittuun että paikkaan, jossa tuomittu osallistuu toimintaan ja järjestää valvontakäyntejä. Rikosseuraamuslaitokselle säädettyjä tehtäviä on myös tehdä selvitys ennen valvontarangaistukseen tuomitsemista syyttäjälle ja tuomioistuimelle valvontarangaistuksen tuomitsemisen kannalta merkityksellisistä asioista, joita ovat epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet ja valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytykset. Selvityksessä on oltava liitettynä epäillyn suostumus tuomitsemisesta valvontarangaistukseen sekä arviot asunnon soveltuvuudesta, toimintavelvollisuuden täyttymisestä, liikkumisen tarpeesta asunnon ulkopuolella, henkilökohtaisista olosuhteista ja kyvystä suoriutua valvontarangaistuksesta. (ValvRangL 330/2011, 2:7§.) Selvityksessä on oltava mainittu mahdolliset aikaisemmat valvontarangaistukset ja Rikosseuraamuslaitoksen lausunto siitä, onko valvontarangaistukseen tuomitseminen perusteltua. Selvitykseen liitetään toimeenpanosuunnitelma, jos valvontarangaistusta pidetään perusteltuna tai jos syyttäjä tai tuomioistuin sitä pyytää. Toimeenpanosuunnitelmassa on tieto asunnosta, työstä, kuntoutuksesta, koulutuksesta tai muusta toiminnasta sekä valvontatapaamisista. Tuomioistuin saa tuomita valvontarangaistukseen vain, jos siihen on selvityksen perusteella edellytykset ja tuomioistuimelle on toimitettu toimeenpanosuunnitelma. (ValvRangL 330/2011, 2:7§.) Toimeenpanosuunnitelmaan liitetään myös tuomitun asunnossa asuvien muiden täysi-ikäisten kirjallinen suostumus valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon asunnossa ja alle 18-vuotiaiden mielipide on selvi-

tettävä yhdessä lastensuojeluviranomaisten kanssa ja se kirjataan suunnitelman liitteeksi. Valvontarangaistusta ei voida laittaa täytäntöön, jos alaikäinen sitä vastustaa ja hän on ikänsä ja kehitystasonsa puolesta kypsä arvioimaan asiaa. (ValvRangL 330/2011, 2:8§.) Yksittäisen valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa tehtävään nimetty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies (valvoja), jonka avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut henkilö (apupalvoja) (ValvRangL 330/2011, 5:29§). Lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on järjestää keskusvalvonta valtakunnallisesti ja alueellisesti (ValvRangL 330/2011, 6:33§).

Tarkemmat säännökset valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa on annettu valtioneuvoston asetuksella ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö antaa tarkat määräykset rangaistusajan laskemisesta sekä toimintaan osallistumisvelvollisuuden noudattamisen ja päihitteettömyyden valvonnasta (ValvRangL 330/2011, 6:36§).

Valvontarangaistukseen tuomitsemista varten täytyi tehdä muutoksia myös rikoslakiin ja rikosrekisterilakiin, jotta valvontarangaistukseen tuomittu voitaisiin merkitä rekisteriin. Rikoslain 6 luvun 1 §:n rangaistuslajeihin lisättiin valvontarangaistus rikosakon, sakon, ehdollisen vankeuden, yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden lisäksi. 6 lukuun lisättiin pykälä 11 a §, jossa määriteltiin, että valvontarangaistus voidaan tuomita kuuden kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta, jos yhdyskuntapalvelu ei ole mahdollista. Alkujaan oli hallituksen esityksessä ehdotettu kahdeksaa kuukautta. Valvontarangaistusta tuomittaessa olisi huomioitava myös mahdolliset aikaisemmat valvontarangaistukset tai ehdottomat vankeudet ja rikoksen laatu, jotka voisivat olla esteenä tuomitsemiselle. Valvontarangaistuksen olisi tuettava rikosentekijän sosiaalisia valmiuksia ja edistettävä niitä. Muita edellytyksiä tuomitsemiselle ovat rikosentekijän suostumus sekä muiden perheenjäsenten suostumukset, asunto, toimintavelvollisuus ja että voidaan katsoa hänen suoriutuvan valvontarangaistuksesta. Päihitteettömyyden ollessa yksi valvontarangaistuksen ehdoista, ei esim. päihderiippuvaisen välttämättä voida olettaa suoriutuvan valvontarangaistuksen suorittamisesta kotonaan. (Laki rikoslain muuttamisesta 329/2011, 6 luku 11 a §.) Rikoslain 8 luvussa säädettiin valvontarangaistuksen vanhentumisesta eli valvontarangaistus raukeaa samoin kuin sitä vastaava vankeusrangaistus (Laki rikoslain muuttamisesta 329/2011, 8 luku 11 §.)

Muita muutoksia tehtiin henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa annettuun lakiin 332/2011, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin 333/2011 ja eräisiin rangaistus-, huolto-, ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta annettuun lakiin 334/2011 ja rikosvahinkolakiin 335/2011. Laissa vankeuslain 4 luvun 1 ja 11 § muuttamisesta 328/2011 säädettiin pantavalvonnan käyttöön otosta myös avolaitoksissa. (HE 17/2010 vp, 82 - 85.)

4 YLEISTÄ VALVONTARANGAISTUKSESTA

Marraskuun 1. päivänä vuonna 2011 tuli voimaan laki valvontarangaistuksesta, joka on uusi rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän rangaistuslaji. Kysymyksessä on uusi tuomioistuimen määräämä vapauteen kohdistuva rangaistuslaji, eikä vain täytäntöönpanoviranomaisen määrättävissä oleva ehdottoman vankeuden täytäntöönpanomuoto. Uuden lain myötä tuli mahdolliseksi kiinnittää tuomitun kehoon tekninen laite seurantapuhelimen lisäksi ja näin valvoa tuomittua. (Majanen 2012.) Syyttäjät arvioi aina edellytykset valvontarangaistuksen suorittamiselle Rikosseuraamuslaitoksen tekemän selvityksen ja toimenpanosuunnitelman perusteella ennen kuin tuomioistuin voi tuomita valvontarangaistukseen. Teknisen valvonnan lisäksi tukipartiot ja valvojat tekevät valvontakäyntejä, joilla on toinenkin tärkeä tarkoitus kuin vain valvonta. Heidän tuomitulle antamansa tuki valvontarangaistuksen suorittamiselle voi olla hyvinkin oleellista valvontarangaistuksen loppuun saamiselle. (Mohell 2012.)

4.1 Valvontarangaistus seuraamuksena rikoksesta

Valvontarangaistusta ei koskaan tuomita suoraan, vaan rangaistukseksi tuomitaan aina ensin määrätyn pituinen ehdoton vankeusrangaistus. Ehdottoman vankeuden tuomitsemisen jälkeen on selvitettävä mahdollisuus yhdyskuntapalveluun ja jos se ei tule kyseeseen, voidaan alkaa arvioimaan edellytyksiä valvontarangaistuksen tuomitsemiselle. Ensimmäiseksi putoavat pois yli kuuden kuukauden ehdottomat vankeusrangaistukset, koska valvontarangaistus voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden ehdottoman vankeuden sijaan. Seuraavia esteitä ovat aikaisemmat valvontaran-

gaistukset ja ehdottomat vankeusrangaistukset sekä rikoksien laatu esim. rikokset, joiden jatkaminen olisi kotona helppoa. Lähtökohtana on myös, että samalle henkilölle ei tuomittaisi useita valvontarangaistuksia. Säännös ei ole kuitenkaan ehdoton ja tuomioistuimien voi joissakin tapauksissa käyttää kokonaisharkintaa. (Majanen 2012.)

Valvontarangaistus on suoritettava loppuun vuoden kuluessa tuomion tultua täytäntöönpanokelpoiseksi. Useaa valvontarangaistusta kerralla suoritettaessa enimmäisaika on yksi vuosi kuusi kuukautta viimeisimmästä tuomiosta. Rikoksentekijän sekä hänen samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten on annettava kirjallinen suostumus rangaistuksen tuomitsemiseen valvontarangaistuksena. Alle 18-vuotiaiden lasten suostumuksen antaa heidän huoltajansa. Heidän oma mielipiteensä on kuitenkin selvitettävä, kuten lastensuojelulaissa määrätään. (Majanen 2012.)

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksiin kuuluu myös, että on pidettävä perusteltuna sen edistävän ja ylläpitävän rikoksentekijän sosiaalisia valmiuksia. Näitä voitaisiin edistää työllä, koulutuksella, kuntoutuksella ja valvontatapaamisilla. Tärkeää on arvioida, että tuomittu pystyisi suorittamaan tuomionsa valvontarangaistuksena eikä se keskeytyisi ja lopulta muunnettaisi ehdottomaksi vankeudeksi. Tähän vaikuttaa tuomitun tausta, rikoksenlaatu ja hänen oma motivaationsa jne. Vaikka valvontarangaistus suoritetaan pääasiassa kotona tai toimintavelvollisuuspaikassa, se on vaativa rangaistusmuoto. (Majanen 2012.)

4.1.1 Tuomitun velvollisuudet

Valvontarangaistusta suorittavan on osallistuttava valvontatapaamisiin, tehtävä työtä, osallistuttava koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun vastaavaan toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia edistävään toimintaan (ValvRangL 330/2011, 1:3§). Toimeenpanosuunnitelmassa ja aikataulussa on määritelty tarkasti tuomitun toiminta, johon hänen on pakko osallistua.

Valvontatapaamisilla tarkoitetaan valvojan ja tuomitun tapaamisia, jotka ovat osa tuomitun tukemista ja täytäntöönpanon valvontaa. Tapaamiset voidaan järjestää joko tuomitun asunnossa, toimintavelvollisuuden suorittamispaikalla tai Rikosseuraamus-

laitoksen toimintapisteessä tai muussa tapaamiseen soveltuvassa paikassa. Työ on tavanomaista palkkatyötä tai työskentelyä omassa yrityksessä. Myös työharjoittelu, etätö kotona ja palkaton työ esim. yhteisössä voidaan hyväksyä toimintavelvollisuudeksi sekä koulutus ja opiskelu tai oppisopimukseen perustuva ammatin opiskelu. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 3.) Toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävällä ja edistävällä toiminnalla tarkoitetaan esim. Rikosseuraamuslaitoksen toimintaohjelmia, käyntejä työvoimatoimistossa tai A-klinikalla ja liikuntaa. Myös pienen lapsen tai omaisen hoitaminen voi olla toimintavelvollisuutena, jos sen tarve voidaan osoittaa. Tuomitun elämänpiiriin kuuluvaa toimintaa ja harrastuksia tuleekin sisällyttää toimintavelvollisuuteen. Jos tuomittu näiden velvollisuuksien vuoksi oleskelee paljon kotona, on sitä tasapainotettava kodin ulkopuolisella toiminnalla. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 3.)

Toimintavelvollisuuden lisäksi valvontarangaistukseen tuomittu on velvollinen pysymään asunnossaan ja noudattamaan päihtyneisyyskieltoa sekä osallistumaan toimenpanosuunnitelman laatimiseen, noudattamaan aikataulua ja ilmoittamaan velvollisuudesta poikkeamisen syystä Rikosseuraamuslaitoksella. Valvontavälineitä on käsiteltävä huolellisesti sekä noudatettava niiden käytöstä annettuja ohjeita ja päästettävä valvoja ja hänen seurassaan olevan apuvalvoja asuntoon. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 31.) Valvoja voi mennä tuomitun asuntoon myös yksinään toisin kuin apuvalvoja, mutta se ei ole toivottua lähinnä turvallisuussyistä. Tuomitun sukulaiset ja ystävät voivat vieraillla ja yöpyä hänen luonaan ilman erityistä lupaa (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 2).

4.1.2 Valvontarangaistuksen tavoitteet

Tuomitun suorittaessa ehdottoman vankeuden sijasta valvontarangaistusta on hänen mahdollista säilyttää asuntonsa lisäksi myös mahdollinen työpaikkansa tai jatkaa opiskeluaan. Näin valvontarangaistuksen myötä säilyvän työpaikan kautta myös taloudelliset menetykset vähenevät ja muutenkin tuomitun sijoittuminen yhteiskuntaan paranee. Kun tuomiota ei suoriteta ehdottomana vankeutena, rikosmyönteisten asenteiden omaksumista ei myöskään tapahdu samalla tavalla kuin sisällä vankilassa ja tämä edistää etenkin uusintarikollisuuden vähenemistä. Kuntouttavat toiminnot li-

sääntyvät valvontarangaistuksen aikana tuomitun osallistuessa pakolliseen toimintaan ja niiden on todettu myös vaikuttavan paremmin vapaissa olosuhteissa. Lisäksi perhesiteet voimistuvat ja vankiluvun pienenemisen myötä saadaan aikaiseksi säästöjä. Myös tuomitun intensiivinen ja ajantasainen valvonta on paremmin mahdollista valvontarangaistuksen aikana. (Mohell 2012.)

4.2 Valvontarangaistuksen täytäntöönpano

Lain mukaan Rikosseuraamuslaitos ja ulosottomies huolehtivat valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta. Täytäntöönpanoon osallistuvat Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö, ulosottomies, yhdyskuntaseuraamustoimisto, valvoja, valvojan avuksi määrätty henkilö, tukipartio, täytäntöönpanoyksikkö, syyttäjä ja tuomioistuin. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 10.) Keskushallintoyksikölle kuuluu täytäntöönpanon valtakunnallinen ohjaus ja valvonta sekä rangaistuksen sisällön kehittäminen. Sen tehtävänä on täytäntöönpanon alussa toimittaa täytäntöönpanomääräys ulosottomiehelle täytäntöönpanoa varten sekä tehdä ilmoitus syyttäjälle, jos täytäntöönpanoa ei voida aloittaa määräajassa ja näin syyttäjä tietää hakea mahdollisesti tuomioistuimelta valvontarangaistuksen muuntamista ehdottomaksi vankeudeksi. Jos tuomittua ei tavoiteta täytäntöönpanoa varten, sen tehtävänä on tehdä etsintäkuulutus. Jos etsintäkuulutuksesta huolimatta täytäntöönpanoa ei pystytä aloittamaan, keskushallintoyksikkö laittaa vireille valvontarangaistuksen muuntamisen ehdottomaksi vankeudeksi. Keskushallintoyksikkö ilmoittaa lisäksi hovioikeuden tai korkeimman oikeuden kielto- tai keskeytysmääräyksestä ulosottomiehelle tai yhdyskuntaseuraamustoimistolle, jos täytäntöönpano on jo alkanut. Näin he tietävät keskeyttää valvontarangaistuksen suorittamisen. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 17).

Ulosottomiehen tehtävät rajoittuvat pelkästään täytäntöönpanon käynnistämisvaiheeseen eli hän vastaanottaa täytäntöönpanomääräykset ja välittää ne yhdyskuntaseuraamustoimistolle. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 10.) Muita ulosottomiehen tehtäviä ovat ottaa vastaan tuomitun suostumus aloittaa valvontarangaistus ennen päätöksen lainvoimaisuutta, ilmoittaa tuomitulle päivä, johon mennessä hänen on ilmoitauduttava yhdyskuntaseuraamustoimistossa toimeenpanosuunnitelman laatimista varten, ilmoittaa yhdyskuntaseuraamustoimistolle ilmoittautumispäivä ja toi-

mittaa täytäntöönpanoasiakirjat keskushallintoyksikölle, jos tuomittua ei tavoiteta. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 17.)

4.2.1 Yhdyskuntaseuraamustoimisto

Yhdyskuntaseuraamustoimistolla on vastuu valvontarangaistuksen yleisestä järjestämisestä ja täytäntöönpanosta. Tähän kuuluu mm. toimintavelvollisuuden suorituspaikkaverkoston ylläpito ja yhteistyö syyttäjän ja tuomioistuimen sekä päihdeyksiköiden kanssa. Vastuu alkaa tiedon tullessa keskushallintoyksiköstä ja päättyy valvontarangaistuksen loppuessa tai tuomioistuimen tehdessä päätöksen valvontarangaistuksen muuntamisesta ehdottomaksi vankeudeksi. Yhdyskuntaseuraamustoimisto tekee aina päätökset valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa koskevissa asioissa. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 11.) Yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja päättää mm. toimeenpanon keskeyttämisestä ja aloittamisen kieltämisestä sekä seuraamukset törkeän velvollisuuksien rikkomisesta. Hänen lisäksi apulaisjohtaja tai rikosseuraamusesimies päättää mm. varoituksista, verinäytteen ottamisesta ja tilapäisen keskeytyksen suostumuksen peruuttamisista. Valvoja tai muu määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies tekee päätöksiä koskien päihitteettömyyden valvontaa, turvatarkastuksista ja tilapäisistä oikeuksista poiketa velvollisuudesta pysyä asunnossa tai osallistumisesta toimintaan. Yhdyskuntaseuraamustoimiston tehtävänä on lisäksi toimeenpanosuunnitelman tekeminen yhdessä tuomitun kanssa ja myös ennen tätä seurata, että tuomittu noudattaa ulosoton antamaa ilmoittautumismääräystä ja tehdä ilmoitus syyttäjälle mahdollisesta ilmoittautumisen laiminlyönnistä. (Mohell 2012.)

Yksittäisen valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa valvojaksi nimetty virkamies. Valvojan tehtävänä on toimeenpanosuunnitelman laatiminen, sen muuttaminen ja päivittäminen, toimintavelvollisuuden määrittäminen sekä toiminnan ja tuen järjestäminen. Lisäksi valvoja laatii viikoittaisen aikataulun ja suunnittelee valvonnan ja sen toteutuksen yhdessä tukipartion kanssa (Mohell 2012). Valvoja myös valvoo tuomitun velvollisuuksien noudattamista, on yhteydessä tuomittuun ja toimintavelvoitepaikkaan sekä tarvittaessa samassa asunnossa asuviin täysi-ikäisiin ja alle 18-vuotiaan huoltajaan tai muuhun lailliseen edustajaan. Hän myös tukee ja ohjaa tuo-

mittua ja hänen läheisiään täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa. Tämän lisäksi valvoja ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle velvollisuuksien rikkomisesta sekä laatii selvityksen asiasta ja huolehtii muista toimenpiteistä. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 11.)

Valvontarangaistuksen onnistumisen kannalta on hyvin tärkeää valvojan antama tuki tuomitulle, joka voi olla käytännön asioiden järjestämistä, auttamista viranomaisten kanssa asioinnissa, ratkaisutapojen etsimistä erilaisissa ongelmatilanteissa sekä kannustamista päihitteettömyyden noudattamiseen, työhön ja opiskeluun. Kokonaisvastuu valvontarangaistuksen onnistumisesta on valvojalla ja apuvalvoja auttaa häntä tässä. Koska apuvalvoja ei voi mennä tuomitun asuntoon yksin, hän voi järjestää kuitenkin tapaamisia muualla esim. toimintavelvollisuuspaikalla tai kahvilassa ja keskustella tuomitun kanssa rangaistuksen sujumisesta ja neuvoa sekä tarkkailla hänen kuntoaan. Apuvalvojan tulee edelleen informoida kaikesta valvojaa. Sekä valvojan että apuvalvojan tulee kohdella tuomitua asianmukaisesti, puolueettomasti ja herättämättä tarpeetonta huomiota. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 12.)

4.2.2 Tukipartiot

Valvontarangaistuksen myötä Suomeen perustettiin lisää tukipartioita eri rikosseuraamusalueille valvomaan sen täytäntöönpanoa. Tukipartiot toimivat Rikosseuraamuslaitoksen alaisena yksikkönä ja niissä työskentelevien virkamiesten on hallittava hyvin monialaisesti työnsä mm. asiakastyössä tarvittavat menetelmät sekä keskeinen normisto ja tehtävään liittyvät lainkohdat. Tehtävien perustana on ennen kaikkea lainmukaisuus ja oikeudenmukaisuus. (Huhtinen 2014, 14.)

Tukipartiot työskentelevät muuttuvissa ympäristöissä ja heidän on osattava toimia nopeasti ja johdonmukaisesti ennalta arvaamattomissa tilanteissa. Rangaistustaan suorittavien lisäksi vuorovaikutustaitoja tarvitaan myös yhteistyöverkoston takia. Tukipartiot toimivat yhteistyössä mm. vankiloiden, yhdyskuntaseuraamustoimistojen, poliisin, lastensuojelun ja sosiaaliviranomaisten kanssa. Tukipartioiden pääsääntöisenä tehtävänä on tukea ja valvoa valvontarangaistusta suorittavia sekä valvottuun koevapauteen sijoitettuja. He tukevat ja opastavat tuomitun lisäksi kuitenkin myös

heidän läheisiään ja valvovat vankiloiden ulkopuolelle sijoitettuja ja väliaikaisesti ulkopuolella olevia vankeja esim. siviilityöluvan tai opintoluvan saaneita. Toimeenkuvaan kuuluu lisäksi valvontarangaistuksen ja koevapauden valmistelu sekä teknisten valvontalaitteiden asennus ja poistaminen. (Huhtinen 2014, 14.)

Rikosseuraamuslaitos pyrkii yhä enemmän vaikuttamaan tuomittuihin. Sen strategian mukaan toimeenpanossa olevien yksilöllistä kasvua ja kehitystä tulisi parantaa sekä antaa valmiuksia rikoksettomaan elämään ja tukea tuomitun valmiuksia selvitä yksilönä yhteiskunnassa (Huhtinen 2014, 15). Usein ajatellaan, että tukipartion työnkuvaan kuuluu vain valvonta, mutta tukitoiminnat ovat yhtä tärkeä osa heidän toimintaansa. He voivat keskustella valvottavan kanssa ja tukea häntä ongelmatilanteissa. Tukemisessa tukipartioiden toimintaa ohjaa Rikosseuraamuslaitoksen laatima strategia ja valvontakäynnit esim. tuomitun asunnossa ovat hyvä väylä vaikuttaa henkilön ajatteluun ja pyrkiä edistämään rikoksetonta ja päihtetöntä elämää. Tukipartion luoma vuorovaikutussuhde voi ollakin ratkaiseva tekijä ja apu vähennettäessä uusintarikollisuutta. Tärkeää on toimia työssä aina johdonmukaisesti ja herättää luottamusta. Tuki ja kontrolli eivät ole koskaan toisiaan poissulkevia tekijöitä. (Huhtinen 2014, 16.) Tukipartioiden tekemään valvontaan kuuluvat päihdekontrollit, alueellisten rajoitusten kontrollointi, valvontakäynnit, valvottavien seuranta sekä muu valvontaan liittyvä yhteydenpito tuomittuun. Valvonta perustuu lakiin ja esim. lähtökohtana päihdevalvonnalle on sen näkeminen osana kuntouttavaa toimintaa, eikä pelkästään kontrollointina. Rikosseuraamuslaitoksen toimesta toteutettavan valvonnan tulee olla aina lain- ja tarkoituksen mukaista. (Huhtinen 2014, 17.)

Tukipartioiden tehtävät ovat kaiken kaikkiaan hyvin moninaisia. Tukipartiot osallistuvat valvonnan ja tuen lisäksi myös toimeenpanon edellytysten selvittämiseen ja asentavat sekä poistavat teknisen valvonnan laitteet (Mohell 2012). Tukipartioihin kuuluvan henkilöstön muita tehtäviä ovat toimeenpanon valvonnan intensiivisyyden määrittämiseen osallistuminen, valvontakäyntien suunnittelu ja toteuttaminen, hälytysten selvittäminen ja niihin reagointi, ensiselvitykset epäiltäessä velvollisuuden rikkomista, rikkomisasioiden jatkokäsittelyyn osallistuminen, yhteistyö valvojien ja keskusvalvomon kanssa, yhteistyö toimintavelvollisuuspaikkojen kanssa sekä dokumentointi tuki- ja valvontatapahtumista tietojärjestelmään. (Mohell 2012.)

4.2.3 Keskusvalvomo

Turussa sijaitsevan valtakunnallisen keskusvalvomon tehtäviä ovat hälytysten seuranta ja ilmoitukset aiheellisista tapahtumista tukipartioille. Keskusvalvomossa tiedot viedään valvontajärjestelmään ja heillä on pääkäyttäjätehtävät. Tiedon viennin lisäksi tehdään tilastointia ja seurantaa sekä ollaan yhteydessä laitetoimittajiin. Yleensä keskusvalvomosta ei olla yhteydessä tuomittuihin, mutta virka-ajan ulkopuolella voi tuomittu olla yhteydessä keskusvalvomoon, joka toimii ympäri vuorokauden. (Möhell 2012.)

4.2.4 Täytäntöönpanoyksikkö

Täytäntöönpanoyksikön pääasiallisena tehtävänä on laskea rangaistusaika valvontarangaistusta suorittavalle. Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanopäällikkö tai työjärjestyksessä määrätty virkamies kirjaa tiedon valvontarangaistuksen alkamisesta tietojärjestelmään ja tämän jälkeen täytäntöönpanoyksikkö laatii tuomitulle rangaistusaikalaskelman, missä näkyy valvontarangaistuksen päättymisaika. Rangaistusaikalaskelma annetaan tämän jälkeen tiedoksi tuomitulle viipymättä. (Valtioneuvoston asetus valvontarangaistuksesta 1080/2011, 14 §.)

Muita täytäntöönpanoyksikön tehtäviä ovat ennen valvontarangaistuksen päättymistä tehdä vapautumiseen liittyvät merkintä tietojärjestelmään ja jos rangaistuksen suorittaminen on välillä keskeytynyt, tehdään tuomitulle uusi rangaistusaikalaskelma ja lasketaan uusi vapautumisaika. Rangaistusajaksi ei lasketa aikaa, jolloin täytäntöönpano on ollut keskeytyneenä.

4.3 Valvontarangaistuksen keskeyttäminen ja muuntaminen vankeudeksi

Valvontarangaistus voidaan keskeyttää väliaikaisesti tai tilapäisesti sekä kieltää täytäntöönpanon aloitus ja keskeyttää kokonaan valvontarangaistus. Täytäntöönpanon väliaikainen keskeytys voidaan tehdä, kun tuomitun epäillään rikkoneen velvollisuuksiaan eikä asiaa saada heti selvitettyksi tai tuomitun kanssa samassa asunnossa asuva kirjallisesti peruuttaa suostumuksensa valvontarangaistuksen täytäntöön-

panoon asunnossa. Väliaikaisesti keskeytetään myös, jos tuomitun asunto vaihtuu tai asunnon olosuhteet muuttuvat siten, ettei täytäntöönpano ole mahdollista siellä. Väliaikaisen keskeytyksen tarkoitus on lähinnä varata aikaa tilanteen kartoittamiseen ja arviointiin, voidaanko valvontarangaistusta jatkaa. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 41.) Tilapäisesti valvontarangaistus voidaan keskeyttää enintään yhdeksi vuodeksi, jos sen suorittamiselle on sairaudesta, tapaturmasta tai muusta hyväksyttävästä syystä este (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 43).

Täytäntöönpanon aloittaminen voidaan kieltää tai se keskeytetään, jos Rikosseuraamuslaitos ryhtyy toimenpiteisiin törkeän velvollisuuksien rikkomis asian viemiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos tuomittu on syyllistynyt törkeään velvollisuuksien rikkomiseen, on tuomioistuimen muunnettava jäljellä oleva osa suorittamatta olevasta valvontarangaistuksesta vankeudeksi. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 43.) Valvontarangaistus muunnetaan vankeudeksi lähtökohtaisesti niin, että yksi vuorokausi valvontarangaistusta vastaa yhtä vuorokautta vankeutta (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 44).

5 SÄHKÖINEN VALVONTA

5.1 Sähköiset valvontamenetelmät

Sähköisen valvonnan tekniset ratkaisut kehittyvät jatkuvasti ja käyttötapoja on paljon. Nykyään valvottavan sijainnin paikantamisen lisäksi voidaan esim. varmistaa, että hän pysyy poissa tietyltä alueelta tai määrättyjen henkilöiden läheltä. Ns. kotiarestin valvontaan riittää yksinkertainen tekninen ratkaisu, mutta jatkuva ja valvottavan oleskelupaikasta riippumaton seuranta vaatii kehittyneempää paikannusteknologiaa. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:17, 9.) Rangaistusten täytäntöönpanossa on kansainvälisesti yleisimmin käytetty radiotaajuustekniikkaa eli valvottavan nilkkaan tai ranteeseen kiinnitetään panta, joka on yhteydessä kiinteästi sijoitettuun seurantalaitteeseen valvottavan kotona tai muussa hänelle määrättyssä tilassa. Tällainen seurantalaitte reagoi, jos panta on liian etäällä siitä ja soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa tarvitaan tietoa valvottavan saapumisesta seurantalaitteen valvonta-

alueelle, hänen oleskelustaan alueella tai poistumisestaan sieltä. Järjestelmään voidaan ohjelmoida yksilölliset tiedot valvontaa varten. (HE 17/2010 vp, 10.) Seurantalaitteesta on edelleen yhteys järjestelmän keskusvalvomoon puhelin- tai matkapuhelinverkon kautta. Keskusvalvomossa käsitellään seurantalaitteiden lähettämää tietoa sekä ollaan tarvittaessa yhteydessä toimialueen valvontayksiköihin, jotka saavat keskusvalvomosta paikannus- ja hälytystietoa. Järjestelmä reagoi paikantamisen lisäksi myös pannaan irrottamiseen ja rikkomiseen. (HE 17/2010 vp, 10.)

Satelliittipaikannusjärjestelmän käyttö on viime vuosina yleistynyt sähköisen valvonnan välineenä, koska tekniikka on kehittynyt ja samalla järjestelmän tarkkuus sekä sen käyttökustannukset ovat alentuneet. GPS toimii maailmanlaajuisesti ja paikannustarkkuus on erittäin hyvä. Se on kuitenkin epätarkka tiiviisti rakennetuilla kaupunkialueilla ja rakennusten sisätiloissa. GPS – paikannus voi olla aktiivista tai passiivista eli aktiivisessa valvonnassa rikoksenteijää voidaan seurata koko ajan ja missä tahansa, mutta vaihtoehtoisesti järjestelmään voidaan ohjelmoida esim. toiminto, että se hälyttää rikoksenteijän tullessa tietylle alueelle, missä hän ei saisi ehtojen mukaan olla. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:17, 9.)

Kun tuomitun valvontaan käytetään puhelinta, voidaan hänen sijaintinsa paikantaa puhelinta palvelevan tukiaseman avulla. Tämä on helppo toteuttaa, mutta paikannus ei ole kovinkaan tarkkaa. Tällainen paikannus voidaan kuitenkin yhdistää GPS – paikannukseen. Erilaisia toteutustapoja yhdistämällä sähköinen valvonta onnistuu paremmin, jolloin esim. RF – eli radiotekniikalla voidaan kontrolloida valvottavan oleskelua kotona ja GPS – tekniikalla paikantaa hänet muualla. Pantaan saadaan lisäksi myös ominaisuus, joka tekee mahdolliseksi paikantamisen GPS – satelliittien avulla ja näin toiminnot saadaan samaan laitteeseen. (HE 17/2010 vp, 10.) Joihinkin järjestelmiin voidaan liittää myös automaattinen valvottavan äänen tunnistus ja alkoholinkäytön etävalvontalaite. Tämä ei kuitenkaan ole tällä hetkellä vielä käytössä ja tarvittaisiin muutos lakiin sen ottamiseksi käyttöön. Laitosten sisällä käytettävien laitteiden avulla voidaan taas valvoa vankien liikkumista ja läsnäoloa vankila-alueella. (HE 17/2010 vp, 11.)

Sähköistä valvontaa on käytetty eri puolilla maailmaa erityyppisissä tilanteissa. Sitä on käytetty ennen oikeudenkäyntiä tutkintavankeuden sijasta tai matkustuskiellon

tehosteena ja lyhyehkön ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta sekä vankeusrangaistuksen osittaiseen korvaamiseen. Myös yhdyskuntaseuraamuksissa ja turvaamistoimenpiteissä esim. lähestymiskiellon valvonnassa sen käyttö on mahdollista. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:17, 9.) Suomessa sähköisen valvonnan käyttö on nyt vasta aloitettu ja tulevaisuudessa käyttöä varmaankin edelleen laajennetaan. Sähköistä valvontaa voisi käyttää esim. parisuhdeväkivaltatapauksissa, jolloin epäillyltä kiellettäisiin liikkuminen uhrin kodin lähetyvillä tai estettäisiin epäiltyä lähestymästä rikosasiassa todistajaa.

Sähköisen valvonnan 1. vaiheen mietinnössä Oikeusministeriön asettama työryhmä ehdotti valvonnan toteuttamiseen käytettäväksi matkapuhelimen paikannusta, koska matkapuhelinvalvonta mahdollistaa valvottavan liikkumisen valtakunnallisen seurannan, eikä tällainen seuranta leimaa valvottavaa sosiaalisesti kuten esim. valvontaranneke. Matkapuhelinjärjestelmä on myös kustannuksiltaan edullinen ja perustuu jo yleisesti käytössä olevaan tekniikkaan. Nykyisten laitteiden suunnittelussa on kuitenkin tämä sosiaalinen näkökulma otettu huomioon ja ne ovatkin yleensä vaatetuksen alla melko huomaamattomia. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:17, 33.)

Käytössä olevan valvontarangaistuksen valvontamenetelmät eivät perustu pelkästään matkapuhelinvalvontaan, vaan valvonta voidaan jakaa kolmeen luokkaan: seuranta-, kotivalvonta- ja puhelinmenetelmään. Näiden menetelmien avulla tiedetään valvottavan olinpaikka ja voidaan seurata tämän liikkumista ympäri vuorokauden. Seurantamenetelmässä käytetään GPS -tekniikkaa ja valvotaan tuomitun sallitulla alueella pysymistä. Seuranta voi olla aktiivista tai passiivista seurantaan. Aktiivisessa menetelmässä valvottavalla oleva valvontayksikkö paikannetaan GPS- tekniikan avulla ja sijaintitieto menee valvontakeskukseen, missä voidaan tarkastella valvottavan liikkeitä reaaliaikaisesti tietokoneen karttasovelluksen avulla. Passiivisessa seurannassa sijainti rekisteröityy tietyin väliajoin ja tallennetaan yksikön muistiin. Tietoja ei lähetetä automaattisesti eteenpäin valvontakeskukseen, vaan laitteen muisti voidaan myöhemmin purkaa valvonnan käyttöön telakointiaseman kautta. Passiivinen seuranta muuttuu aktiiviseksi, jos jotain hälyttävää tapahtuu eli valvottava esim. poistuu luvattomasti määrättyltä alueelta.

Kotivalvonnassa tuomittua valvotaan rannekkeen avulla. Valvottavan läheisyys kodissa tai muussa toimeenpanosuunnitelmassa määritetyssä paikassa olevaan seurantayksikköön varmistetaan rannekkeen lähettämän radiotaajuisen signaalin avulla, jonka seurantayksikkö vastaanottaa. Seurantayksikkö on edelleen yhteydessä valvonnan järjestelmään. Ranneke on iskun- ja vedenkestävä laite, joka kiinnitetään valvottavan ranteeseen tai nilkkaan. Kooltaan se on rannekellon kokoinen ja se havaitsee rannekkeen irrottamisen, hihnan katkaisun tai kotelon luvattoman avaamisen, jolloin se lähettää hälytyssignaalin. Hälytyksen ranneke lähettää aina normaalista poikkeavissa tilanteissa kuten myös esim. rannekkeen akun varaustilan laskiessa. (Kuha 2014, 63.) Ranneke lähettää signaalia yleensä muutaman sekunnin välein ja on varustettu akulla, jonka kesto on noin 12 – 18 kuukautta. Seurantalaitte voi olla myös erillinen vyöhön kiinnitettävä laite. Jos seurantalaitte on tällainen erillinen laite, valvottavalle asetetaan lisäksi ranneke. (Kuha 2014, 64.) Seurantayksikö on valvottavan kotiin tai muuhun toimeenpanosuunnitelmassa määriteltyyn paikkaan kiinteästi sijoitettava laite, joka havaitsee valvottavan läsnäolon vastaanottamalla rannekkeen lähettämiä signaaleja. Yksikköä voidaan säätää ja sen kantama on 15 – 150 metriä. Lisäksi yksikköön ohjelmoidaan valvottavan ajat kotona ja se antaa hälytyksen tilanteissa, joissa se ei vastaanota signaalia, vaikka valvottavan pitäisi olla kotona tai havaitsee rannekkeen hälytyssignaalin esim. kotelon avaamisen tai häiriön sähköjakelussa. Yksikkö on yhdistetty kiinteään sähkö- ja puhelinverkkoon tai mikäli kiinteää puhelinverkkoa ei ole, matkapuhelinverkkoon ja tämän kautta hoidetaan yksikön ja valvonnan välinen tietoliikenne. (Kuha 2014, 64.)

5.2 Päihteiden valvonta

Päihtymiskielto on valvontarangaistukseen tuomitulle ehdoton eli vähäinkin päihteiden käyttö on kiellettyä. Tuomittu on tämän kiellon valvomiseksi velvollinen antamaan virtsa- ja sylkinäytteen sekä puhalluskokeen. Hänet voidaan lisäksi velvoittaa saapumaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön, terveyskeskukseen tai muuhun päihdehuoltolain mukaiseen yksikköön virtsanäytteen antamista varten. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 32.) Jos ulkoisista merkeistä voidaan päätellä tuomitun olevan alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, koetta tai näytettä ei tarvitse ottaa, ellei tuomittu sitä vaadi. Virkamiehen on tällöin kirjattava

päihtymistilaa koskevat havainnot tuomitun tietoihin. Tuomitun kieltäytyessä näytteiden antamisesta ilman pätevää syytä, hänet voidaan määrätä verikokeeseen pistokokeena.

Puhalluskoe sekä virtsa- ja sylkinäyte voidaan toteuttaa valvontakäynnin yhteydessä tuomitun asunnossa tai toimintavelvollisuus paikassa ja se on suoritettava ilman tarpeetonta huomiota. Päihteettömyyden valvonta ei edellytä koskaan epäilyä päihtymyksestä, vaan se voidaan tehdä pistokokeena. Verinäytteen saa kuitenkin ottaa vain erityisen painavista syistä ja sen tekee terveydenhuollon ammattihenkilö. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013, 33.)

6 KYSELY TUKIPARTIOILLE

6.1 Kyselyyn vastaajat

Kysely lähetettiin sähköpostitse koko Suomen tukipartioille. Länsi-Suomen, Etelä-Suomen ja Pohjois- ja Itä-Suomen tukipartioilla on omat virkasähköpostinsa, mistä pyysin virastopostin lukevaa virkamiestä jakamaan kyselyn kaikille henkilöille heidän alueellaan. Otin erikseen yhteyttä vielä eri alueiden tukipartioiden johtajiin varmistakseni, että kysely menee kaikille ja tavoittaisi mahdollisimman monet. Myös keskusvalvomolle kysely on lähetetty erikseen. Kyselyn palautuspäivä oli juuri ennen joulua ja loppuvuodesta monilla virkamiehillä on lomaa tai muut työasiat teettävät töitä ennen juhlapyhiä. Vastausten määrä olikin aika pieni, mutta lähetettyäni kyselyn uudestaan, saatiin vastauksia tarpeeksi tutkimusta varten. Yhteensä yhdeksän virkamiestä vastasi kyselyyn. On kuitenkin tärkeää, että päätelmät eivät perustu vain kahden tai kolmen virkamiehen kokemuksiin.

6.2 Kysymykset

Osallistuin Rikosseuraamuslaitoksen järjestämiin valvontarangaistuspäiviin vuonna 2012 ja niillä käydystä keskustelusta sain jo paljon tietoa tukipartioiden käytännön

työssä ilmenevistä ongelmista. Tutustuttuani paremmin lainsäädäntöön ja valvontarangaistukseen yleensä koin ainakin seuraavat kyselyssä esitetyt kysymykset mahdollisiksi sähköisen valvonnan ongelmiksi. Tukipartioille tuotti eniten töitä päihde-testaukset ja ongelmana koettiin myös valvontakäynnit esim. valvottavan työpaikalla. Myös omassa työssäni olen huomannut suuren valvontarangaistuksen keskeyttämisten määrän. Kysymyksillä toivoin saavani selville, mitä teknisiä tai lain ja säännösten aiheuttamia ongelmia sähköisessä valvonnassa on ilmennyt?

1. Lain mukaan tuomittua ei saa testata mahdollisen päihteenkäytön vuoksi ennen pannan kiinnitystä. Sen vuoksi voidaan huomata, että valvontarangaistus täytyy keskeyttää heti pannan kiinnityksen jälkeen, koska tuomittu on esim. juonut alkoholia. Mitä ehdotuksia tähän olisi, että välttyttäisiin valvontarangaistuksen heti keskeyttämiseltä? Vai onko tarvetta muutokselle?
2. Tuomitulla ja hänen kanssaan samassa asunnossa asuvilla täysi-ikäisillä on velvollisuus päästää valvoja ja hänen seurassaan oleva apuvalvoja asuntoon valvontakäynnille. Onko asuntoon sisäänpääsyssä usein ongelmia ja minkälaisia? Mitä parannusehdotuksia tähän olisi?
3. Tuomitulle voidaan tehdä turvatarkastus, jos siihen on aihetta. Tehdäänkö näitä usein ja ovatko turvatarkastukset yleensä sujuneet hyvin ja mitä mahdollisia ongelmia niiden tekemisessä on?
4. Kun valvontakäynti tehdään tuomitun toimintavelvollisuuspaikalle esim. työpaikalle, on lain mukaan tehtävä se aiheuttamatta turhaa huomiota. Mitä mahdollisia ongelmia voi valvontakäyntien järjestämisessä olla?
5. Jotta valvontarangaistus voidaan laittaa täytäntöön tuomitun asunnossa, on siihen oltava suostumus tuomitun lisäksi myös hänen kanssaan samassa asunnossa asuvilta täysi-ikäisiltä henkilöiltä ja alaikäisiä on mahdollisesti kuultava. Tuomitun läheisiä on lisäksi ohjattava ja neuvottava. Liittyykö tähän ongelmia tai onko parannusehdotuksia?

6. Teknisin laittein ei saa valvoa päihteettömyyttä. Onko tämä hyvä asia vai olisiko parempi, jos tekniikkaa hyödynnettäisiin?
7. Valvojan avuksi voidaan määrätä apuvalvoja. Yleensä tämä on henkilö, jolla on siihen soveltuva koulutus ja työkokemus. Apuvalvojaksi voidaan määrätä poikkeuksellisesti muukin henkilö, jos se on tarpeellista valvonnan turvaamiseksi esim. syrjäseudulla. Onko apuvalvojia tarpeeksi vai onko vaikeaa löytää työhön sopivaa henkilöä? Onko parannusehdotuksia työjärjestelyihin tai työtehtävien hoitamiseen?
8. Keskusvalvomo karsii turhat hälytykset kaikkien hälytysten joukosta ja välittää tiedot toimintaa vaativista hälytyksistä tukipartioille. Onko tässä ongelmia? Sujuuko tiedonkulku hyvin, päästäänkö esim. valvottavan asunnolle ajoissa, onko silti turhia hälytyksiä paljon jne. ? Kerro vapaasti mahdollisista hälytyksiin liittyvistä ongelmista tai hyvistä puolista.
9. Aiheuttaako itse tekniikka ja laitteiden toimivuus ongelmia vai voidaanko niiden toimivuuteen luottaa?
10. Kuinka hyvin tuomitut osaavat käyttää laitteita? Onko tämän kanssa mahdollisesti ongelmia?
11. Kerro vapaasti, minkälaisia hyviä puolia sähköisessä valvonnassa mielestäsi on ja miten sitä voitaisiin kehittää tai tulevaisuudessa käyttää enemmän.
12. Valvontarangaistuksen täytäntöönpano joudutaan usein keskeyttämään. Onko tähän parannusehdotuksia tai tuottaako se ongelmia?
13. Vankeuslain mukaan avolaitoksessa vankeja voitaisiin valvoa vankilan tiloihin asennettavilla, vangin haltuun annettavilla tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä. Käytettävät laitteet eivät saa mahdollista teknistä katselua ja kuuntelua laajemmalti kuin se on sallittua nykyisen lainsäädännön mukaan. Mitä ajatuksia tämä herättää?

14. Mitä ongelmia päihteettömyyden testaamisessa on ja miten sitä voitaisiin parantaa?

15. Lopuksi voit vielä kertoa, mitä muita ajatuksia kysely herätti tai mitä haluat sanoa.

6.3 Tulokset

Tukipartioille tehdystä kyselystä kävi ilmi, että pinnan kiinnitys tuomitulle ennen päihdetestausta tuottaa turhaa työtä. Lain mukaan päihdetestausta ei saa tehdä ennen pinnan kiinnitystä ja täytöntöönpano joudutaankin usein heti keskeyttämään ja aloituspäivää on siirrettävä, jos pinnan kiinnityksen jälkeen todetaan tuomitun olevan päihteiden alainen. Tukipartioilla on kuitenkin tällä hetkellä käytäntö, että jos kaksi virkamiestä toteaa tuomitun olevan selvästi päihtynyt, voidaan täytöntöönpanoa siirtää ja tuomitulle ei asenneta pantaa.

Kun kysyttiin, onko tukipartioilla vaikeuksia päästä sisään asuntoon valvontakäynnille, he vastasivat valvontarangaistusta suorittavien yleisesti ottaen päästävän hyvin sisälle asuntoon eikä valvontakäyntien tekemisessä ole yleensä ollut ongelmia. Tietysti joskus voi olla tilanteita, jolloin kannattaa miettiä omaa työturvallisuuttaan. Mitään yksinkertaista ratkaisua ei tähän kuitenkaan ole, vaan poliisilta on mahdollisissa ongelmatapauksissa pyydettävä virka-apua. Myöskään turvatarkastusten kanssa ei ole ollut ongelmia ja niitä on tehty vähän. Lain mukaanhan valvontarangaistusta suorittavan on päästettävä valvojat ja tukipartioiden virkamiehet sisälle asuntoon valvontakäynnille ja myös turvatarkastus voidaan tehdä turvallisuuden tarkistamiseksi. Virkamiehillä ei ole kuitenkaan oikeutta käyttää voimakeinoja ja siksi poliisin kutsuminen voi joskus olla tarpeellista.

Valvontakäynnit tuomitun toimintavelvollisuuspaikalle esim. työpaikalle on yleensä tehty niin, että tuomittu tulee työpaikan ulkopuolelle ja näin voidaan toimia huomaamattomasti, koska välttämättä kukaan työpaikalla ei tiedä valvottavan suorittavan valvontarangaistusta. Jos tuomittu ei tule työpaikan tai muun toimintavelvollisuuspaikan ulkopuolelle tai vastaa puhelimeen, on tukipartion pakko mennä sisälle ja et-

sittävä valvottava. Tällöin ei kerrota kenellekään käynnin oikeaa syytä vaan esiinnyttään ”tuttavina”. Valvontakäynneistä on säädetty, että ne pitää suorittaa hienovaraisesti ja jos ei tuomittu halua työpaikalla tiedettävän hänen suorittavan valvontarangaistusta, asia ei saa valvontakäynnin yhteydessä tulla ilmi. Tämä voi vaatia tukipartioidelta välillä kekseliäisyyttä, jotta valvonta kuitenkin onnistuu.

Tuomitun läheisten ohjaus ja neuvonta alkaa jo tukipartioiden tehdessä asunnon katselmusta valvontarangaistuksen valmisteluvaiheessa. Tämän yhteydessä onkin helppo antaa lisää tietoa valvontarangaistuksesta ja sen aloittamisesta. Omaiset ovat yleensä hyvin kiinnostuneita, miten asia heitä koskettaa ja mitä asunnossa tapahtuu. Siksi kotikäynneille on varattava riittävästi aikaa ja olisi tärkeää myös huomata, että samassa asunnossa asuvat ovat antaneet suostumuksensa valvontarangaistuksen suorittamiseen asunnossa omasta vapaasta tahdostaan ilman painostusta. Esteenä valvontarangaistukselle voi olla, jos suostumusta ei ole annettu omasta vapaasta tahdosta. Lain mukaan kaikkien samassa asunnossa olevien mielipide onkin selvitettävä ja oltava heiltä suostumus valvontarangaistuksen suorittamiseen. Myöhemmin tehtävillä valvontakäynneillä todettiin kuitenkin omaisten olevan tiettyjen tukipartioiden mukaan harvoin läsnä.

Kun kyselyssä kysyttiin teknisin laittein valvotusta päihdeettömyydestä, mielipiteitä oli erilaisia. Sitä pidettiin huonona, koska muita havaintoja ei valvottavasta ja asunnosta näin saataisi. Tarpeellisena teknisin laittein tehtävää päihdevalvontaa pidettiin, jos valvontarangaistusta suorittavien määrä olisi suurempi. Nykyään resurssit valvontaa riittävät kuitenkin hyvin. Tekniset välineet päihdeettömyyden valvontaan jo on, mutta lain mukaan se ei vielä ole mahdollista.

Laki mahdollistaa apuvalvojien käytön valvojien apuna ja varsinkin harvaan asutuilla alueilla, olisi luullut apuvalvojien käytön olevan yleistä. Tukipartioiden mukaan tähän mennessä ei kuitenkaan missään alueella ole heidän tietämyksensä mukaan käytetty apuvalvojia vaan valvojat hoitavat työn pareittain.

Keskusvalvomon välittämien hälytysten kanssa tukipartioidella ei ole ollut ongelmia, vaikka turhia tai muuten selittämättömiä hälytyksiä on suhteellisen paljon. Tiedon kulku sujuu hyvin heidän välillään, eikä asunnolle yleensä ole kiirettä. Tuomitulle

soitetaan mahdollisen hälytyksen tullessa ja keskustellaan tilanteesta. Myös itse tekniikka ja laitteet toimivat aika luotettavasti. Joitakin aiheettomia hälytyksiä tulee, joihin suhtaudutaan kyllä vakavasti, mutta niiden selvittäminen voi osoittautua vaikeaksi ja päätelmät on tulkittava tuomitun eduksi eli useimmiten seuraamuksia ei tule. Oikein asuntoon sijoitettu laite ei juuri aiheuta aiheettomia hälytyksiä ja tähän onkin kiinnitettävä huomiota laitteen asennusvaiheessa. Tietyissä tilanteissa laitteiden toimivuuteen toivottiin kuitenkin tulevaisuudessa parannusta mm. niiden toimivuuteen virka-autoissa. Yleensä ongelmia aiheuttaakin matkapuhelinverkko tai nettiyhteys. Kotipääteiden todettiin toimivan hyvin ja valvontarangaistusta suorittavat osaavat käyttää laitteita, jotka ovat aika yksinkertaisia toiminnoiltaan. Perehdytys on kuitenkin tärkeää ja ohjeiden antaminen valvottavalle laitteiden käyttöön. Tekniikkaa kehittämällä esim. kotipäätteen ja seurantalaitteen yhdistelmällä lisääntyisi valvonnan tarkkuus. Muita teknisiä ehdotuksia olivat karttapohjat sekä laitteiden suorituskyvyn ja luotettavuuden parantaminen.

Hyviä puolia sähköisessä valvonnassa kyselyn mukaan oli, kuten valvontarangaistuksen tavoitteissakin on kerrottu, työpaikan ja omien tulojen säilyminen, yhteydet perheeseen, sopeutuminen yhteiskuntaan sekä säästöt vankeinhoidossa. Tulevaisuudessa tulisi yhä enemmän kiinnittää huomiota siihen, ketkä voivat suorittaa tuomionsa valvontarangaistuksena ja kenelle siitä olisi hyöty uusintarikollisuuden vähenemisen kannalta. Näitä olisivat mm. rattijuopumuksesta tuomitut yhdessä tukitoimien kanssa. Myös totaalikieltäytyjille valvontarangaistus on sopiva rangaistusmuoto.

Täytäntöönpanon keskeyttäminen ei ole ollut tukipartioille ongelma. Se tuottaa heille kyllä lisää töitä, mutta muuten toimintatavat ovat selkeät. Sähköisen valvonnan käyttö avolaitoksissa olisi jo mahdollista tekniikan puolesta, mutta sitä ei vielä paljon käytetä. Kyselyn mukaan luvatta poistumiset ovat sen myötä vähentyneet, mikä on positiivinen asia. Sen pelättiin kuitenkin vähentävän henkilöstöresursseja ja näin lähityön merkitys vähenisi ja siihen panostaminen, joten sitä ei välttämättä pidetty hyvänä asiana.

Päiheteettömyyden testaaminen koettiin ongelmalliseksi lähinnä pikatestien tulosten vuoksi. Huumeita on paljon ja erilaisia tulee koko ajan. Siksi niiden testaaminen on vaikeaa luotettavasti. Ainoastaan laboratorioissa tutkitut näytteet antavat varman tu-

loksen. Myös olosuhteet voivat vaikeuttaa testaamista ja huomioon on otettava mm. muut ihmiset asunnossa tai valvottavan oleminen liikenteessä.

Kyselyyn tulleet vastaukset eivät suuresti eronneet toisistaan. Tukipartioiden virkamiehien vastaukset olivat aika samanlaisia ja he kokivat ongelmat samalla tavalla. Myöskään maantieteellisesti ei eroavuuksia näkynyt.

6.4 Kehittämistarpeet

Koska lain mukaan päihteiden käyttöä ei voida testata ennen pannan asentamista, keskeytyy valvontarangaistus usein heti pannan asettamisen ja sen jälkeen tehdyn päihdetestauksen jälkeen, jolloin todetaan tuomitun olevan päihteiden vaikutuksen alainen. Muutos laissa, joka mahdollistaisi päihdetestauksen ennen pannan asettamista, säästäisi ja helpottaisi viranomaisten työtä. Jokainen yrityskerta on myös yksi vankeuden suorituspäivä. Näin esim. kolme yritystä on kolme päivää vankeutta ja tuomion ollessa lyhyt jää suoritettava aika entistä lyhyemmäksi. Huumeet ja lääkeaineet ovat alkoholia ongelmallisimpia, koska niiden käyttöä on vaikeampi tunnistaa ja todeta. Tietyt aineet voivat vaikuttaa kauan ihmisen elimistössä ja ei tiedetä, koska käyttöä on viimeksi ollut. Myös tähän kaivattaisiin tarkempaa ohjeistusta ja sääntöjä, miten kyseisissä tapauksissa toimitaan.

Kyselystä saatuja ehdotuksia oli myös se, että valvontakäyntien tekeminen aiheuttamatta turhaa huomiota toimintavelvollisuuspaikalle helpottuisi, jos jo valvontarangaistuksen valmisteluvaiheessa esim. työpaikalla olisi yhteyshenkilö nimetty ja tilanne kartoitettu. Tämä ei ole kuitenkaan läheskään aina ole mahdollista ja jos tuomittu ei itse halua tilanteestaan kertoa, ei työpaikalla saa valvontakäyntien aikana käydä ilmi hänen suorittavan rangaistusta.

Teknisin laittein tapahtuvaa päihdevalvonnan käyttöönottoa varten olisi lakiin tehtävä muutos. Ainakin vielä tukipartioiden resurssit riittävät hyvin päihdetestausten tekemiseen. Sähköisen valvonnan mahdollisesti lisääntyessä voi muutos lakiin tulla tulevaisuudessa tarpeelliseksi huomioiden kuitenkin valvottavan oikeudet. Nyt valvontaan käytettävien teknisten laitteiden toivottiin myös tulevaisuudessa kehittyvän.

Tämä kuitenkin on enemmänkin tietotekninen asia, eikä liity lakiin tai asetuksiin ja ohjeisiin. Tekniikka kehittyy koko ajan ja tulevaisuudessa valvontamuodot varmasti kehittyvät. Myös päihdetestaus kehittyy ja tukipartioilla tulisi olla käytössään uuden-aikaisimmat välineet, jotta päihdetestausten tulokset olisivat varmempia eikä tulkin-nalle jäisi varaa. Päihdetestaus yhdyskuntaseuraamustoimistolla olisi myös hyvä vaihtoehto ja helpottaisi testausta. Tukipartiot vain tarvitsisivat aina tiedon tulevista valvontakäynneistä toimistolla.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni myötä tiedän nyt enemmän sähköiseen valvontaan ja valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvistä asioista ja näen ne hyvänä asiana, jota eteen-päin viemällä voidaan vaikuttaa positiivisesti vankeinhoitoon ja sitä kautta yhteis-kuntaamme. En usko suljetussa vankilassa suoritetun pitkän rangaistuksen olevan keino, jolla uusintarikollisuus vähenisi tai rikokset yleensä. Useimmilla tuomionsa saaneilla on henkilökohtaiset ongelmansa ja historiansa, joka on mahdollisesti vienyt rikoskierteeseen. Näihin ongelmiin pitäisi tarttua mahdollisimman ajoissa ja suunnata voimavaroja siihen. Tietysti erityisten ja vaarallisten henkilöiden kohdalla tilanne on erilainen. Valvontarangaistus sopiikin tietyille henkilöille ja tietynlaisista rikoksista tuomituille. Tärkeää on myös heihin suunnatut tukitoimet esim. päihdekuntoutus ja tukipartioiden antama henkilökohtainen tuki. Tekniikka on parin viime vuosikymmenen aikana muuttanut elämäämme kaikilla osa-alueilla ja käyttämällä sen hyötyjä voidaan myös rangaistusmuotoja kehittää ja ainakin esim. tuomioistuinten määräämissä lähestymiskielloissa se voisi olla hyvin tarpeellinen ja toimiva väline. Myös muita uusia käyttötapoja voitaisiin löytää ja samalla saada aikaan kuntouttavaa vankeinhoitoa ja säästöjä.

Tukipartioille tehdystä kyselystä kävi ilmi, että sähköisen valvonnan alussa olleen kirjavan käytännön ja ohjeistuksen jälkeen tukipartiot ovat saaneet valvontaan vaikiintuneita käytäntöjä ja pääsääntöisesti se toimii hyvin. Lain tullessa voimaan sitä ei ollut aikaisemmin mitenkään ”testattu” vaan käytäntöön siirryttiin suoraan ja löydet-

tiin vähitellen tavat toimia. Eniten ongelmia on luultavasti päihteettömyyden valvon-
nassa. En tiedä, kuinka hyvin tekniikka voitaisiin tässä hyödyntää, mutta vielä lait-
teet eivät automaattisesti päihteettömyyttä valvo. Tulevaisuudessa ehkä tämäkin tulee
käytäntöön sähköisen valvonnan lisääntyessä. Paljon kehitettävää sähköisessä val-
vonnassa on, mutta varmaankin näin tulee aina olemaan ja löydetään toivottavasti
entistä parempia tapoja toimia vankeinhoidossa.

Tukipartioille tehdystä kyselystä sain vastauksia opinnäytetyössäni esittämiini kysy-
myksiin. Olisin kuitenkin enemmän toivonut vastauksia, miten he näkevät sähköisen
valvonnan tulevaisuuden ja vapaasti kerrottuna näkemyksiä siitä.

LÄHTEET

Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hallituksen esitys 17/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi. Viitattu 18.8.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100017>

Huhtinen, P. 2014. Valvotun koevapauden toimeenpano eri rikosseuraamusalueilla tukipartioiden näkökulmasta. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74351/Huhtinen_Paavo.pdf?sequence=1

Kuha, M. 2014. Valvontarangaistus oikeuskäytännössä. Pro-gradu tutkielma. Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta.
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/95805/Kuha.Marita.pdf?sequence=2>

Laki rikoslain muuttamisesta. 2011. L 8.4.2011/329 muutoksineen.

Lakivaliokunnan mietintö 30/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi. Viitattu 17.9.2014.
[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=utpvm&\\${BASE}=faktautpvm&\\${THWIDS}=0.27/1411023327_147383&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=utpvm&${BASE}=faktautpvm&${THWIDS}=0.27/1411023327_147383&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

Laki valvontarangaistuksesta. 2011. L 8.4.2011/330 muutoksineen.

Majanen, M. 2012. Valvontarangaistus. Viitattu 30.9.2014.
<http://www.edilex.fi/artikkelit/11713.pdf>

Mohell, U. 2012. Uudet seuraamusmuodot: Valvontarangaistus ja uudistukset valvotussa koevapaudessa. Luento Kriminaalityön foorumissa Hämeenlinnassa 24.10.2012.

Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2009:17. Oikeusministeriön säädöshankkeet 1.9.2009. Viitattu 8.10.2014.
http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200917oikeusministerionsaadoshankkeet1.9.2009/Files/OMTH_2009_17_Hankeluettelo_1.9.2009_184_s.pdf

Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:17. Sähköinen valvonta. Viitattu 24.9.2014.
http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200717sahkoinenvalvonta/Files/OMTR_2007_17_Sahkoinen_valvonta_114s.pdf

Oikeusministeriön www-sivut 2014a. Viitattu 5.9.2014.
<http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2009/04/hankeryhmavalmistelemaanvalvon.html>

Oikeusministeriön www-sivut 2014b. Viitattu 16.12.2014.

<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajatavoitteet/lakiensaataminen.html>

Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013. Valvontarangaistuksen täytäntöönpano. Viitattu 1.10.2014.

https://intranet.om.fi/rikosseuraamuslaitos/taytantonpanoyksikko/tietopalvelu/julkaisut_2/rikosseuraamuslaitoksenkasikirjoja.html.stx

Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2014. Viitattu 20.12.2014.

<http://rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/verkstallighetsenheten0.html>

Tala, J. 2005. Lakien laadinta ja vaikutukset. Helsinki: Edita.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Valtioneuvoston asetus valvontarangaistuksesta. 2011. A20.10.2011/108